

TSEDAKA & *filantropie*

tekst: Ido Abram

Tsedaka is een Hebreeuws woord dat letterlijk rechtvaardigheid, billijkheid of gerechtigheid betekent. De basis van tzedaka is de idee de arme en weerloze sterker te maken, hem of haar te verheffen in zowel materiële als spirituele zin en die persoon onafhankelijk en selfsupporting te maken. *Empowerment* heet dat tegenwoordig.

Tsedaka is filantropie en liefdadigheid, maar dan opgevat als een *mitswa*, een gebod. Het is meer een morele verplichting dan een vrijwillige goede daad. Maimonides (1138-1204) onderscheidt in zijn *Mishneh Torah, Laws of Gifts to the Poor* (10:7-14) acht niveaus van tzedaka, versimpeld tot de bijgaande tsedakaladder. De hoogste sport is het moreel hoogste niveau, de laagste sport het laagste. Als Maimonides over 'armen' spreekt, bedoelt hij armen én behoeftigen en als hij het heeft over 'geven en ontvangen', gaat het niet uitsluitend om geld.

Tsedakaladder

Op de eerste, de hoogste sport, wordt de afhankelijkheid van de behoeftige ontvanger ten aanzien van de gever voorkómen. De gever schenkt of leent hem geld, maakt hem tot een zakelijke partner of bezorgt hem een betaalde baan. De ontvanger kan dan weer op eigen benen komen te staan: 'Maak hem [de behoeftige persoon] sterk...' (Wajikra 25:35), opdat hij niet tot diepe armoede vervalt en van anderen afhankelijk wordt.

Op de tweede sport, de *tsedaka beséter* (geven in het geheim) weet de gever niet wie ontvangt en de ontvanger niet wie geeft. De wederzijdse anonimiteit staat hier centraal; de ontvanger wordt niet beschaamd en de gever laat zich er niet op voorstaan.

Op de derde sport van *tsedaka* weet de gever aan wie hij geeft, maat de ontvanger niet van wie hij ontvangt. Dit is verstandig als de functionarissen, belast met het eerlijk verdelen van de *tsedaka* gelden, niet te vertrouwen zijn.

Op de vierde sport van de ladder weet de gever niet aan wie hij geeft, maar de ontvanger weet wel van wie hij krijgt. De ontvanger hoeft zich dan niet direct – wellicht indirect – te schamen wanneer hij de gever later ontmoet.

Op de vijfde sport geeft de gever rechtstreeks aan de ontvanger nog voordat deze hem erom heeft gevraagd. De gever voelt aan waaraan de arme behoefte heeft. Op de zesde sport van *tsedaka* geeft de gever pas nadat de behoeftige erom heeft gevraagd.

Op de zevende sport van de ladder geeft de gever minder dan waarom gevraagd is, maar hij doet het wel van harte en met een opgewekt gezicht. Bij de achtste, de laagste, vorm van *tsedaka*, geeft de gever ook minder dan waarom gevraagd is, maar nu niet van harte en met een norse blik.

Filantropie

Het besteden van tien procent van het inkomen aan *tsedaka* is de klassieke rabbijnse richtlijn. *Tsedaka* geven wordt niet alleen van rijke mensen verwacht, maar ook minder rijken en zelfs armen ontkomen er niet aan. Het is een zaak van rechtvaardigheid, dat hij of zij die bezit geeft aan hem of haar die ontbeert. Het grote verschil tussen *tsedaka* en filantropie, dat er eens was, is tegenwoordig aan het verdwijnen. Zo is 'ontwikkelingshulp' in de jaren zeventig van de twintigste eeuw 'ontwikkelingssamenwerking' gaan heten. Daarmee drukken donoren uit dat zij ontvangende landen en organisaties ondersteunen om onafhankelijk en selfsupporting te worden.

De moderne filantropie is niet langer 'liefdadigheid', maar bestrijkt het brede terrein van algemeen nut en menselijk welzijn, zoals natuur, cultuurbehoud of de kenniseconomie. Filantropie staat tegenwoordig voor bijdragen in de vorm van geld, goederen en tijd (expertise), vrijwillig ter beschikking gesteld door individuen en organisaties zoals fondsen, religieuze instellingen en bedrijven, waarmee goede doelen worden gesteund. Hoe meer het vrijwillige karakter als een religieuze of morele verplichting wordt gezien, hoe meer *tsedaka* en filantropie op elkaar gaan lijken.

Het belang van empowerment, het sterk maken van de zwakken in de samenleving, is tegenwoordig een algemeen geaccepteerd doel, zowel filantropisch als Joods gezien. Volgens Maimonides is het zelfs de hoogste vorm van *tsedaka*. Rasji (1040-1105), de belangrijkste verklaarder van de Tenach en Talmoed, legt de hierboven geciteerde woorden 'Maak hem sterk' zo uit: 'Laat hem niet los, zodat hij nog dieper daalt en valt, en het moeilijk zal zijn, om hem op te richten, maar ondersteun hem vanaf het ogenblik, waarop zijn hand begint te zakken'. Help de kwetsbare wanneer hij nog in staat is zijn onafhankelijkheid en waardigheid terug te winnen. Uitstel kan anders afstel betekenen.

Bronnen:

Isaac Lipschits.
Tsedaka (1997)
Jacob S. Minkin.
The Teachings of Maimonides (1993)
Theo Schuyt en Elly Mariani.
Manifest. Er waart een golf van idealisme door Nederland (2014)
Meir Tamari. *The Challenge of Wealth* (1995)